

ภาษิตลึงสอนหลาน

วรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้

พระครูวิจารณ์ศีลคุณ (ชู)

วรรณกรรมภาคใต้เรื่องนี้เดิมเขียนเป็นลายมือในสมุดข่อย หรือหนังสือขุด พบที่วัดคอนคัน ตำบลอุบุด อำเภอสังขละบุรี จังหวัดสงขลา ต่อมาได้บันทึกใหม่เป็นรูปเล่มการพิมพ์ปัจจุบัน พิมพ์แจกในงานกุศลของวัดและของโรงเรียน เป็นที่แพร่หลายพอสมควรพระราชเสนาบดีสังวร อดีตเจ้าคณะจังหวัดสงขลา ซึ่งมรณภาพแล้ว เคยให้ความเห็นว่า ผู้แต่ง ภาษิตลึงสอนหลาน คือพระครูวิจารณ์ศีลคุณ(ชู) มรณภาพ พ.ศ. ๒๔๖๕ อายุ ๗๓ ปี ดังนั้นอายุหนังสือเล่มนี้ไม่ต่ำกว่า ๑๐๐ ปี

รูสมิแลได้คัดลอกภาษิตลึงสอนหลานจากหนังสือพิธีพระราชเพลิงศพคุณแม่กอบกุล รัตนปราการ โดยบุตรพุทธภิกษุมาคมสงขลาเป็นผู้จัดพิมพ์ พร้อมกับขอขอบคุณอาจารย์สนิท บุญญฤทธิ์ วิทยาลัยครูสงขลา ที่กรุณาเอื้อเฟื้อดินฉิมให้รูสมิแลได้พิมพ์เผยแพร่ในครั้งนี้.

๘๔ รูสมิแล

ข้าขอไหว้ครู แรกนานหายหู ไม่รู้
ครั้งไหน เป็นครูผู้เฒ่า ไม่เข้ากับใคร
แกลดีเหลือใจ พันที่คณนา

กินแล้วแกนอน ไม่ทุกขีไม่ร้อน ด้วย
สิ่งใดหนา เมื่อคราวอยู่วัด แกล้ววิชา
หมากรุกสะกา ไปไฟหลายอย่าง

เล่นบ๊าคว่าวว่าว ยามเย็นยามเช้า กิน
เหล้าไปพลาง ฉัดกร้อต่อนก หลายหน
หลายอย่าง ชี้ครั้นการห่าง มันสิ้นเพียง
ครู

ออกมาอยู่บ้าน วิชาชี้ครั้น กับการ
แกไม่ไล่ เห็นคนทำการ แกลพาลพาโล
โกธราว่าไม่ห้ ชิงไร้วักคน

คนจำพวกนี้ สี่ร้ายไม่ดี มิเห็นเป็น
ผล ไม่ตามคำครู ไม่ดูเยี่ยงคน อยาให้
มันจน ให้มันมั่งมี

แข่งให้หนักหนา ให้สมน้ำหน้า
คนบ้าไม่ดี ทำไรไถนา หามิ่งหามี คนจำ
พวกนี้ ไม่เห็นเป็นการ

ทำไรไถนา บูรณท่านว่า หากความรำ
คาญ เป็นเพื่อนกับไม้ห้ ใดกับขึ้นตาล
ถ้าใครอยู่บ้าน อ้ายหลานอย่าทำ

ถ้าจักขึ้นตาล อย่ายื่นมามบ้าน ลิดอ่าน
ปลูกหน้า หาไหให้มาก เทหว่ากให้คล้ำ
ให้เต็มทั้งหน้า ให้คล้ำทั้งเรือน

ครั้นแล้วโดยปอง ชวนพี่ชรวนน้อง
กินให้เลื่อนเบือน ครั้นสอกเราเติม เพิ่ม
ไว้ให้เลื่อน กินให้ตั้งเดือน ใครว่าใครใคร

ครั้นเราเมามาย ใครมาดำให้ อยา
ได้กลัวไหร เขาฟ้องเสียเงิน ให้แก่เขา
ไป กลัวเขาว่าไร ดำใหม่ให้เล่า

ถ้ามันจองหอง สามารถอาจฟ้อง ถึง
สองสามคราว กลัวมันว่าไร เสียใหม่ให้
เล่า ดำได้ทุกคราว เสียเล่าอย่ากลัว

เงินทองหาไม่ ยังวิ้วยังควาย ขายให้
สิ้นตัว เอาเงินให้เขา เราเปล่าช่างหัว
ใครว่าอย่ากลัว ไม่ใช่วิ้วใคร

วิ้วเราต่างหาก จิบหายได้ยาก
ช่างหัวมันไหง ขากเราต่างหาก ไม่ใช่
ยากใคร ชูระไหรไชว มาห้ามปรามเรา

เราเมาต่างหาก กินน้ำตาลหว่าก
สมบัติไหรเขา เปลือกเคี่ยมเราหา ลูกไห
ของเรา เปลือกเคี่ยมหารเทา ลูกไหเกาะ
ยอ

การไหรของใคร เปลือกเคี่ยมลูกไห
ใครอย่ามาฉ้อ น้ำตาลกุกทำ เป็นความกุดต่อ
ใครอย่ามายอ กุดดีกว่ามัน

กินน้ำตาลหว่าก ใครกินเข้ามาก
เสมือนได้พึ่งธรรมิ กินสิ้นสองไห เหมือน
ได้ไปสวรรค์ อดข้าวสามวัน ไม่มีใครตาย

ขึ้นน้ำตาลเคี้ยว คนคิดชั้นเดียว
เอาใช้ไม่ได้ น้ำตาลมากมาก เทหว่ากให้
ราย ดีกว่ากวนกาย ให้ควันเข้าตา

เคี้ยวน้ำตาลขาย ดำราวว่าไว้ ว่าเป็น

คนบ้า เป็นเพื่อนกับไม้หี โคลกับไถ
นา ได้ข้าวได้ปลา ฐานะอะไร

เดี่ยวน้ำตาลขาย ได้เงินไว้ง่าย จะ
จ่ายให้ใคร หรือจะไว้หมี ให้มีทำอะไร
จะได้อะไร ที่ว่ามีมี

ไม่หนักไม่เบา ทุกข์แค้นเหมือนจะ
ตาย กลัวทาสจะหนี สากลัวทุกท่า ไม่เห็น
ว่าดี เราเห็นคนมี ดังนี้ทุกเรือน

อย่าเรียนไถนา แลเหมือนคนบ้า
ไม้หมีไม้เหมือน ขับเข้าขับแจง เสี่ยงแห้ง
ไปเลื่อน ตั้งเดือนสองเดือน ไม่เห็นได้
ไทร

รุ่งขึ้นคุดหื้อ วันละหม้อสองหม้อ
ขาดทุนเปล่าไป ยามค่ำกลับมาก ไม่เห็น
ได้ไทร ได้แต่คันไถ แยกหรัมาเรือน

อย่าเรียนค้าขาย การไทรกวนกาย
หาของให้เพื่อน เทียวหาไปให้ เขาได้
ทุกเรือน เร้เป็นทาสเพื่อน ไม่เหมือน
อย่าทำ

อย่าเรียนขายหมาก เป็นการลำบาก
ฐานะโหดร้าย นับแล้วนับเล่า นั่งเฝ้านั่ง
คลำ ไม่รู้รุ่งค่ำ แต่นั่งคิดอ่าน

ได้แต่ความสุข ทุกข์ ไม่มีความสุข
อย่าทำเลยหลาน กินหว่ากสักบอก
แล้วเทียวลอกวาน หลอกคนตามบ้าน ดี
หว่าค้าขาย

อย่าเรียนค้าพลู เรียกว่าชิงรู้ เร้เทียว
กวนกาย ขึ้นลงเกาะหมาก ลำบากมาก
มาย กว่าจะได้มาจ่าย ลำบากเสดสา

อย่าเรียนค้าสาร ไม่ใช่กิจการ หา
ความเวทนา แจมเรือสูดกลิ่น ค่าคั้นเสดสา
ถึงได้เงินมา จะไว้ทำอะไร

หากได้ไว้มาก ได้ความลำบาก
ทุกข์แค้นในใจ นั่งนอนไม่หลับ สับสน
ภายใน ฐานะโหดร้าย ให้ได้เงินมา

อย่าเรียนถางไร่ การไทรกวนกาย ให้
ได้เสดสา แต่เผาแต่ปรง ได้ทุกข์ทรมาน

ร้อนหน้าร้อนตา ฐานะโหดร้าย

อย่าเรียนสร้างสวน การไทรเทียว
กวน ให้ยากแก่ใจ ปลุกครามปลุกหญ้า
ได้ค่าอะไร ฐานะโหดร้าย ไม่ใช่กิจการ

อย่าเรียนกินข้าว ไม่ตื่นเจ้า จำไว้
เถิดหลาน ต้องหาหลายสิ่ง จรุงรำคาญ
ครั้นกินน้ำตาล สิ่งเดียวก็ได้

ชั้นว่าไม้ไทร ได้แต่ก่อไฟ ให้เป็น
ถ่านไว้ ได้ผักมาจี่ เท่านั้นก็ได้ ไม่พังกวน
กาย กีบสับต้มแกง

อย่าเรียนกินเหนียว ไม่ดีจริงเจียว
อย่าพึ่งแสวง ต้องหาหลายสิ่ง จรุงรำคาญ
แพง สิ่งแล่งสองแล่ง ลำบากเสดสา

กินน้ำตาลหว่าก ไม่พังกลำยาก ดิน
หลานอาร์ กินให้ตั้งกรัก ไม่พังกำนา
ครั้นกินข้าวปลา ต้องปล้ำกวนกาย

คันไถหางยาม อย่าทำสามผลาม ไม่
ใช่่ง่ายๆ ต้องเจาะต้องถาก ลำบากวิ
ควาย ถ้าจะทำไร่ ควนไฟเข้าตา

อย่าเรียนหนังสือ รู้เลขหลายมือ
สรรพการวิชา ไม่ดีสักสิ่ง จรุงรำคาญ
บูรณท่านว่า จะได้กินก็ตี

อย่าเรียนช่างโถง เขาจะเรียกว่าโถง
ไม่เห็นว่ามี ทำการเผาไฟ จะได้ไทรมี
นั่งเป็นเพื่อนผี ฐานะโหดร้าย

อย่าเรียนตีทอง เขาว่าจองทอง ฐานะ
โหดร้าย นั่งเป่านั่งแผ่ แลๆคล้ำๆ วันๆยัง
คำ หน้าดำตาแดง

ถ้าจะไปแห่งใด เปลือกเคี่ยมลูกโ
อุตสาหกรรมกับตั้งกระบอก ตรวจจับ
ดกแต่ง เปลือกเคี่ยมดวกมรั้ง แล้วให้ย้ง
ไฟ

ตั้งไว้บนผลา จุกทุกขึ้นมา จะได้เอา
ใส่ อย่าให้รู้สิ้น ได้กินตั้งใจ ไม่ดีกว่าไขว
ฝึกหัดตีทอง

อย่าเรียนเล่นกล เทียวล่อลวงคน
เขาจะว่าจองทอง ทำให้เขาเสีย

เบี้ยหอยเงินทอง ถึงได้ข้าวของ มาไว้ทำ

ไทร ไม่เป็นฐานะ เงินทองได้มา หาความ
ร้อนใจ นั่งนอนไม่หลับ สับสนภายใน
ครั้นหาไม้ไทร ไปไหนสบาย

ยังมีนิทาน เรื่องราวโบราณ ท่าน
กล่าวเล่าไว้ ว่ามีเศรษฐี หนึ่งมีมากมาย
เงินทองของจ่าย มากพันคณา

แต่ไม่มีครู ไม่มีผู้รู้ จะได้ศึกษา
วันหนึ่งประสบ พบคนปัญญา ได้นั่งพูดจา
สนทนาแก่กัน

ผู้รู้อธิบาย เหมือนที่พรรณามาแต่หลัง
นั้น เศรษฐีรู้ความ ลงยอมตามกัน ครั้น
ครานั้น ไม่ทำการไทร คมเพื่อนมวมมาก

แล้วเขาแต่หว่าก
กินสาราญใจ ข้าคนบ่าวไพร่ ไม่ให้ทำไทร
ให้มาเปิดไถ่ กินกับน้ำตาล

ให้สร้างสวนอ้อย ปลูกมากไม่น้อย ไม่
ให้ทำหว่าน ให้เขาแต่หว่าก มันมาก
เกินการ จำพวกซื้อครั้น มากินมากมาย

แล้วให้หว่าข้าว สีสารหุงข้าว เร่งให้
ฉิบหาย ด้วยว่ายังมาก ไม่มีความสบาย
จะให้เร่งจ่าย ให้สิ้นเสียพลัน

ครั้นเขาแรงกล้า แล้วเร่งเที่ยวค้า
เพื่อนบ้านด้วยกัน เขาฟ้องเสียเงิน ให้
แก่เขาพลัน บ่าวไพร่ทั้งนั้น ถูกค่าหมไป

ข้าคนบ่าวไพร่ หลบหลีกหนีหาย
บ่นววยบ่นไขว่ บ้างลักวัวควาย ไปขาย
เมืองไกล จนไม่มีไทร จะซื้อสุรา

เรียกสวนนาไร่ จำนำจ่ายจ่าย ซื้อแต่
เหล้ายา ลูกเมียแค้นใจ บรรลัยมรณา
เรือนเหย้าเต้าฟ้า หลังคาโหลลง

ข้าทาสบ่าวไพร่ หลบหลีกหนีหาย
บ่นววยบ่นมวง พุนทรัพย์ยับเยิน ค่อย
ถดถอยลง เงินทองของผง ฉิบหายหมด
ไป

กินจนสิ้นทรัพย์สิ้น เศรษฐีตกอับ
ไม่มีสิ่งไทร เพื่อนกินมากมาย ค่อยหาย
ค่อยไป ด้วยหาไม้ไทร จะให้เพื่อนกิน
ใช้กินแต่เหล้า ของเขาอื่นเล่า ก็ดูษา

ยาพิษ ชื่อมาแพงๆ แกล้งให้เพื่อนกิน ให้ทรัพย์สินรุ่งสิ้น จะได้อยูสบาย

ที่นั่นได้จริง ทูทรัพย์มุกสิง ลั่นโดยใจหมาย เหี้ยเรื้อนทุกโผะ โหะหักกลักลาย ด้วยไม่บ่าวไพร่ จะช่วยคณนา

ครั้นสิ้นสมบัติ เทียวเดินห่มหมัด กินวัดนอนหลา ได้ความสบาย ไม่พักเวทนาคนเดียวเอกา เวลาพากาย

เทียวขอเพื่อนกิน เหล้าข้าวยาพิษ บางทีก็ได้ บางคราวก็เปล่า อดเพรากินงาย แต่ได้สบาย ไม่พักทำการ

นี่แหละหลานอาร์ จำไว้เถิดหนา เรื่องราวโบราณ อย่าเรียนวิชา อุดสำห้ชี่ครัน ถึงไม่ทำการ ได้กินเหมือนกัน

เศรษฐีนั้นหนา อยู่มาไม่ช้า ก็ตายเสียพลัน แต่ผ้าห่อกาย ไม่มีสักอัน ผุ่งคนทั้งนั้น ผูกคอกลากไป

ทั้งเสียป่าช้า เป็นเหยื่อแร้งกา หม่าซิงกันไขว่ นี่แหละหลานอาร์ เร่งมาจำใจ คนหาไม่ไหร นี่ดีจริงๆ

เขาตายมานาน ไครหอนได้ลากซากศพชายหญิง ชีครันนี้เลิศ เห็นประเสริฐจริง จำไว้อย่าทิ้ง เสียไ้อ์หลานอาร์

อุดสำห้ชี่ครัน ขึ้นชื่อว่าการ แล้วถือตัวอย่า จะได้มีงมี ได้ดีหลานอาร์ ชีครันดีหว่า อย่าให้ยังไหร

ของกินไม่ขัด ข้าวตากตามวัด มันมีฌมไป ไปปลิ้นเด็กมา แล้วอย่าให้ไหรเด็กคำตามใจ อย่าไปพรรยา

อุดสำห้หน้าด้าน เขาแข่งสาบาน อย่าได้แสบสา อดทนให้ได้ ไม่พักเวทนา เขาตำเขาวัว จะอายุอะไร

ความอายนี้หนา ทำให้เวทนา เสดสาเหลือใจ ต้องปล้ำทำการ รำคาญกวยโน เหนื่อยกายพันใจ ในเมื่อทำการ

ไม่มีเงินให้ ที่นั่นเจ้านาย จับเอาเราจำ เข้าคุกทนทรวง เพราะผิดทางธรรม

๘๖ รุสมิแล

เขาไม่ฟังคำ เหย็นตี่วนวาย

ที่นั่นพ่อแม่ พี่น้องใกล้แค่ เขาแลไม่ได้ คงเอาเงินเบี้ย ไปเสียให้นาย เศษเบี้ยเสียปลาย คงได้ให้เรา

ครั้นอยู่สบาย เงินทองของจ่าย ไครจะให้ของเขา ครั้นเราเข้าคุก นิ่งทุกขชุกเขา เขาคงจะเอา มาให้เราจ่าย

นี่แหละหลานอาร์ เรียกว่าวิชา การหาเงินจ่าย หนึ่งเล่าหนา ถ้าจะให้ไว้ได้ ให้ไปเล่นไฟ กัดปลาชนไก่

เล่นม้าเล่นควด ถ้าใครเล่นควด จะได้เป็นใหญ่ ยิ่งได้ทอยกรอก บอกให้เข้าใจ นั่นแหละจะได้ ตำแหน่งขุนนาง

เบี้ยเบี้ยกำมิด ถ้าใครเล่นจัด คงจะพาร่าง ยิ่งได้เล่นปอ จะได้เป็นนายตรงเล่นถั่วตัวอย่าง จะได้เป็นนายกอง

เล่นหีบเล่น-รุก ไครเล่นให้คลุกจะได้เป็นขุนรอง เล่นหลักจ๊กจน ได้เป็นคนชาวห้อง เสือกินวัวปอง จะได้เป็นนายด่าน

เล่นกร้อต่อนก เจ้านายท่านยก ให้เป็นนายงาน กัดปลาจะได้ เป็นนายทหาร เรียนวิชาการ มิติทีเดียว

ที่เขาได้ดี ได้มีงได้มี กินแล้วเขาเทียว นิ่งชักนิทาน พุดพาลพุดเกี้ยว เทียวเดินยีนเยี้ยว เทียวนั่งเรือคน

กินหว่ากสุบยา สูดฝิ่นกัญชา คนนั้นไม่จน ไม่อดไม่อยาก กินมากกว่าคน เกิดลากเกิดผล ผุ่งคนเกรงกลัว

ไปนั่งเรือไนไคร เขาไม่เชื่อใจ กลัวจะลักวัว จะฝากสิ่งใด ไม่หาญเขากลัว เพราะว่ามีชั่ว ตัวดีทีเดียว

ตั้งแต่เย็บจาก จับจอกจวงถาง ได้ความรำคาญ หน้าอายพันใจ ในเมื่อทำการ เทียวถือพริ้วขวาน ไม่ได้กรายแขน

เมื่อลงทำนา เทียวนุ่งผ้าปะ หาบกล้าคอบแอน เราดูน่าอาย เขาไม่สาแคลน ไม่

ได้ใส่แหวน นุ่งผ้าเลื้อยชาย

ไม่ได้ฉัดกร้อ ไม่ได้เทียวครอ เกี้ยวคนทั้งหลาย ทำนากล้ามัก มักนุ่งผ้าร้าย ยิ่งเทียวค้าขาย ดูน่าอายแรง

เดือนสี่เดือนห้า เทียวหาบสินค้า ไปขายทุกแห่ง หมากพลูปูนยา เทียวขายแพงๆ เทียวเดินหน้าห้าง นำมัดสีต่าง

ไม่ฝึกเล่นไฟ ได้แต่ค้าขาย คิดไม่ถูกทาง กว่าจะได้เหรียญๆ พากเพียรปล้ำร่าง ฉัดกร้อสักผาง ดึกว่าค้าขาย

ยังพวกขึ้นตาล โจงเบนลอกวาน ดูน่าพลอยอาย คอนบอกรุกๆ นุ่งผ้าเก้าร้าย เคียวขายเงินได้ น่าอวยพันแรง

กว่าจะได้เหรียญ แต่พากแต่เพียรหน้าคำดาแดง ไม่เหมือนฉัดกร้อพบปอเข้าแทง ชนช่ทุกแห่ง ไม่หอนแพ้ไคร

ได้เงินตั้งพาย พาไปเล่นไฟ กัดปลาชนไก่ ชื่อหมกกินสบาย ไม่พักทำไหรที่อยู่ไนไร่ ศาลาโขดาย

ได้อยู่ดีๆ ไม่พักมัดสี เหมือนนุ่งผ้าร้าย ดึกว่าทำนา ดึกว่าค้าขาย เงินทองของจ่าย ชีครันเอาเอง

วันจะเอาจริงๆ เทียวดูหมู่หญิง ดักน้ำขุนเพลิง ทำพูดให้เพลิน เทียวเดินโพงเทง คลุบลักให้เพลิง มันปลัดแตกเสีย

มันดำเราตบ ที่นั่นคงพบ กับพายถุงเบี้ย เพราะผิวมันพอง เราต้องไปเสียผิดลูกผิดเมีย ต้องเสียยั้งคำ

ที่เขาได้ดี เขาตัวอย่างนี้ เขาอุดสำห้เทียว ขึ้นชื่อเรือเอง ไม่อยู่ที่เดียว เทียวนั่งพูดเคลียว เทียวไม่เป็นเค้า

เทียวนอนตามหลา เทียวตามวัดวาแล้วมากินข้าว อันการหลับนอน ห่อนตื่นแต่เช้า ครั้นเขาหุงข้าว สุกแล้วต่อตื่น

ถ้าไม่ไหรกิน นิ่งกินหน้าหมิน ชึ่งโกจรครักครัน บ่นว่ารายมาย นับได้

หลายหมื่น แล้วลุกขึ้นยืน จะถีบเจ้า
เรือน

วิชาของพ่อ นิสัยใจคอ สูงใหญ่ใคร
จะเหมือน นอนจนหัวนโด่ง โกงมากกว่า
เพื่อน ของกินไม่เหมือน พัดถ้วยพัดชาม
จะใคร่กินให้ดี แต่มือของพี่

ขี้คร้านเหลือหยาม ฟ้านุ่งผ้าห่ม รักใคร่
จะให้งาม ก็ยกการพวกร้าม ไพรร้างไพรตัว
คนตั้งนี้หนาจำไว้หลานอาร์ ไม่ใช่
คนชั่ว คนดีทีเดียว เทียวเดินเล่นตัว
เที่ยวยิ้มเที่ยวหัว เทียวหลักหลบการ

เที่ยวพลอยกินหมาก เที่ยวคอยแล
ปาก เขาเล่านี้ทาน เทียวหยิบเที่ยวต้อง
ของเขาใช้การ สิวจอบพริ้วขวาน เทียว
หยิบขึ้นแล

ไม่ใช่ธุระ เทียวหยิบออกมา ให้เขา
ด่าแม่ กริชอยู่ในฝัก ชักออกมาแล ลาง
ที่ถูกแฉ ชักแลหักไป

ของเขารักๆ เทียวต้องเที่ยวชัก ธุระ
อะไร เพราะว่าถือดี ว่าไม่มีภัย คิดสำคัญ
ใจ เขากลับหัวเมือง

คิดว่าเขารัก เทียวหัวขิกขัก นำ
เกลียดทั้งเรื่อง เทียวเดินเที่ยวขนาด เทียว
อุมาทรมือง เทียวให้เขาเคือง ทั้งเรื่อง
ล้วนดี

เป็นนายก็ใช่ จะว่าเป็นไพร่ ก็เห็น
ผิดที แลนุ่งแลห่ม นำว่าผู้ดี ประพฤติ
เหมือนผี ไม่ใช่ผู้คน

ปากคอกิวๆ แล้วเอาไปลิ่ว ไว้ตามถนน
คนเดินมาปะ สัญญาว่าคน ดูที่ไม่จอน
เป็นคนไม่ไพร่

เป็นบ้าก็ใช่ จะว่าเป็นใบ้ ก็ใช่วิสัย
นั่งข้างพูดจา มีญญาว่าอะไร ประพฤติเหลว
ไหล ขี้คร้านเหลือเพื่อน

จะดูร่างกาย ยิ้มเยื่อนเกลื่อนพลาย
จมูกปากมีเหมือน มีดินหูดา เกลี้ยงเกล้า
เหมือนเพื่อน อดข้าวตั้งเดือน ก็ตาย

เหมือนกัน

ไม่มีไม้มีบ้า ปัญญาปัญญา มีสรรพครบ
ครัน เสียทีที่ตี เสียแต่เท่านั้น ถ้าชั่วเสีย
กัน จะได้ทำการ

นี่ตีเสียจริง ดีครบทุกสิ่ง ในเรื่องขี้
คร้าน ดีไม่ต้องไทร ดีไปทุกบ้าน ดีไม่ขึ้น
ศาล ดีไม่ทำนา

ดีไม่ค้าขาย ดีไม่ทำไร่ ดีไม่ปลูกยา
ดีไม่รู้เขียน ดีไม่เรียนวิชา ดินอนตาม
หลา ดีมากินเรือน

ดีค้าเข้านอน ดีรุ่งขึ้นจร ดีนั่งเรือน
เพื่อน ดีแต่พูดมาก ดีกินหมากเลื่อน ดี
แต่คบเพื่อน มาเรือนกินเปลือง

ดีเที่ยวค้นหา ดีแต่เที่ยวว่า นินทา
บ้านเมือง ดีค่าพระสงฆ์ ดีผงทั้งเรือน
ดีให้เขาเคือง ทั้งเรื่องล้วนดี

ดีไม่เข้าเค้า เป็นดีปลาบ่า ไม่ใช่
ดีหมี ดีไม่เข้ายา ดีค่าไม่มี ดีถือตัวดี
ดีหวาดดีหวา

ดีกินแล้วนอน ดีตื่นแล้วจร ดีถือปัญญา
ดีสอนไม่ได้ ดีไม่เข้าท่า ดีคิดริษยา
ดีอิจจาคน

ดีแต่จะเล่น ดีลักไม่เว้น ปลิ้นคน
เดินหน ดีแต่หน้าด้าน ดีแต่พาลคน
ดีแต่เที่ยวบ่น ถ่มเพื่อนทั้งหลาย

ดีแต่เที่ยวฉ้อ ดีแต่จะแพ้อ ดี
แต่จะแพไฟ ดีแต่จะเที่ยวเร่ ถามหนี้เขา
ใช่ ดีแต่ทนอาย จะให้เขาด่า

นี่แหละคนดี เขาดีอย่างนี้ จำไว้
หลานอาร์ ดีนี้เรียนง่าย ไม่เหมือนเรียน
วิชา ลุดส์ที่เที่ยวดำ เดียวได้พบดี

ยังเล่าคนชั่ว ที่เขารวยตัว ได้มั่งได้มี
เขาพูดกันมา ไม่ใช่คนดี คนที่มั่งมี เขา
ว่ายังชั่ว

คนเรียนวิชา ทำการอาสา พระเจ้า
อยู่หัว ตั้งตัวเป็นนาย ว่าได้ยังชั่ว ผู่งคน
เกรงกลัว ยังชั่วไม่จอน

หนึ่งคนจอนไพร่ ไม่ยากไม่ง่าย ได้
ทุกข์ทรพล ลุดส์ที่เปลื้องปลด ทำการบด
ฝน ได้ทรัพย์เบาคคน พันทุกข์เวทนา

เขาวายังชั่ว ยังคิดพาดัว พันจากทา
สา ค่อยได้ยังชั่ว รวยตัวขึ้นมา ลางคน
ว่า ยังชั่วตัวมัน

หนึ่งคนทำนา ได้ข้าวได้ปลา มาก
มายคร่ำครึน ปากคนลือเล่า กล่าวบอก
เพื่อนกัน ปีนี้คนนั้น ได้ข้าวยังชั่ว

คนเรียนหนังสือ รู้เลขลายมือ เขียน
งามทุกตัว กดแกมไม้เขียน ว่าเขียนยังชั่ว
เขาได้พาดัว ในการวิชา

ยังชั่วทุกคน ที่เขาไม่จอน ทำการลุด-
ส์ทำ สร้างสวนค้าขาย ทำไรไถนา ปลูก
ครามย้อมผ้า ยังชั่วทุกคน

ไม่ว่าใครดี ถึงได้มั่งมี ไม่ยากไม่จอน
เขาวายังชั่ว ไปทั่วแห่งหน ไม่ขัดไม่สน
ยังชั่วไม่ตี

ใครกินแล้วนอน ดายายให้พร
ให้มั่งให้มี ไม่ให้แคล้วคลาด เป็นทาส
เศรษฐี ให้ร่ำรวยหนี้ ได้ดีจอนตาย

กินแล้วทำการ ดายายสาบาน ให้นุ่ง
ผ้าร้าย ไม่ให้ได้ดี มีแต่เหนื่อยกาย ต้อง
เที่ยวขวนขวาย มานี้ไปนั้น

ขึ้นตาล-รานโนด เทียวเดินโจดๆ
หันเหียนเวียนวัน แลวิวแลควาย เร็ได้
จูงมัน เหนื่อยตัวทุกวัน ไม่ใครว่าดี

เพราะตายายแข่ง ครั้นทำมากแรง
ได้มั่งได้มี ได้แต่ยังชั่ว ไม่ได้ตัวดี เพราะ
ถูกตามที คำแข่งตายาย

คนที่ทำการ เทียวแลเกิดหลาน เห็น
ใครได้สบาย ทนเปียกทนฝน ทนแดดทุก
งาน เหนื่อยอ่อนร้อนกาย ได้ความเวทนา

คนกล้าทำการ ถูกความสาบาน ดังนี้
หลานอาร์ ได้ความลำบาก ทรากคร่ำ
เวทนา นอนเสียเกิดหนา อ้ายหลาน
อย่าทำ

หนึ่งเล่าเจ้าหลานอาร์
 บรูณท่านแต่ก่อน
 ค้าขายทำไร่นา
 สร้างสวนและทำตาล
 ให้ทำน้ำตาลหวาน
 ไม้พินก็ไม่เปลือง
 เด็กวัดก็ไม่มา
 ลูกเมียไม่พลอยกิน
 อย่างขึ้นเหน้าส้ม
 ได้ปลาหายอดไพร
 ส้มม่วงลูกส้มจั่ว
 ส้มมุดส้มม่วงคน
 ส้มกรดและส้มนาว
 ส้มเสี้ยวหน่อไม้ดอง
 น้ำส้มโหนดดีไหนนั้
 หนึ่งเล่าเจ้าหลานอาร์
 ถ้าจะไปไหน
 ตามแต่จะทำไหร
 ครั้นสายใกล้จะไป
 ภาวนาให้ประจำ
 ค่อยก่อนสักเดี้ยวก่อน
 กุบกับไปไหนมี
 สิ่งนี้เป็นลาตา
 หนึ่งเล่ายามรายวัน
 ถ้วยขามถืออย่าล้าง
 ขึ้นพรออย่าทันเห็น
 กินแล้วเคาะโยนโลก
 ถ้วยงามหรือขามดี
 ใครทำให้ทุกวัน

ให้ถอดส่าห้จำคำสอน
 สั่งสอนไว้ทุกประการ
 สิ่งนี้หนาว่าราคา
 เลี้ยวไว้ขายได้ความเคื่อง
 ไว้ให้มากถูกตามเรื่อง
 คนทั้งเมืองไม่บอกกิน
 พระมาพบหลบหน้าหมิ่น
 เปล่าทั้งเรื่องไม่เปลืองไหว
 ส้มอันถมแทนกันไป
 ไบส้มขามลูกเถาคัน
 มาใช้ครัวได้เหมือนกัน
 พันธุ์ส้มพุดผักเสี้ยนดอง
 ทั้งส้มเฟืองมากเนืองนอง
 ต่างส้มได้ไม่ดีหา
 มักทำให้เกิดโรคา
 อย่าทิ้งเสียในการไล
 ให้ภาวนาเดี้ยวก่อนโหง
 เดี้ยวก่อนโหงเป็นค่านา
 เดี้ยวก่อนโหงเดิมอีกคำ
 อย่าทำส้มจะเสียที่
 อย่าเพ่อก่อนสิ่งนี้ดี
 ไม่สิ้นวันหวันยังครั้น
 ให้ภาวนาว่าด้วยกัน
 จะกินข้าวทั้งเช้าเย็น
 เคาะโก่งก่างโยนกระเด็น
 ให้ทุกวันนี้จ้งดี
 ถูกใจลกตามวาที่
 เคาะสามทีโยนขึ้นพรอ
 ว่าผู้นั้นเหลือปัญญา

หนึ่งเล่าให้ถอดส่าห้
 ไม่รู้ให้เร่งเรียน
 ได้เดินดูดแก้มดูย
 ใครว่าอย่ารู้ฟัง
 ในเนียงหรือในโห
 นึกจะถุกก็ถุกไป
 ฝ้านุงฟ้าหม่นอน
 หนึ่งเล่าเมื่อกินหมาก
 เหลียดไว้ที่นอนนั้น
 ถ้าไปเรือนใคร
 ตามนอหรือตามฝา
 หนึ่งเล่าถ้าเม้นว่า
 เมื่อจะแลดาเขา
 เขาเหลือกรเราเหลือกรมั้ง
 อย่าแพ้อ้ายหลานอาร์
 เจ้านายชอบเรครั้น
 อนึ่งเล่าถ้าผู้ใหญ่
 นิ่งแลอย่าฟังเปล่า
 พลางท่าดาเหลือกลาน
 เขาแลเราอย่าหลบ
 เขาหลุนเราหลุนเหลือว
 เขาคงให้รางวัล
 อนึ่งเมื่อกินข้าวปลา
 แลช้ายเหลือวแลชวา
 หยิบกับกัดแล้วคืน
 จงจำตามคำสอน
 ด้วยกลอนที่สอนไว้
 อย่าทิ้งหวางเหล้ายา
 อย่าทิ้งขี้คร้านเสีย
 หาไม่จะเอาเอง
 คนอื่นมีถมไป
 ลองทำดูเกิดหลาน
 ล้วนเรื่องดีทั้งนั้น
 ถ้าใครถือได้หนา
 ไม่ใช่เป็นของชั่ว

เรียนสุบยาให้ลุดย
 เพียง ให้ได้เวลาคุย
 ถ้วยน้ำลายให้เพรื่อไป
 ยืนหรือนั่งถุกตามใจ
 ในที่นี้หรือที่นอน
 อย่าฟังใครมาว่าสอน
 เประเอื้อนไปตามใจมัน
 ปูนเหลือมากจงป้ายมัน
 หรือทาไว้ที่ชายฝา
 ให้เอาปูนช่วยลาพา
 อย่ากลับมาเสียเปล่าเปล่า
 จะไปหาเจ้านายเรา
 เขาแลมาอย่าหลบดา
 แข่งกันบ้างใครกริบหา
 การแลดาอย่ากลัวใคร
 คงรางวัลให้เต็มใจ
 เขาพูดกล่าวเล่านี้ทาน
 พุดแซงเขาขึ้นเกิดหลาน
 อย่าได้พริกกริบที่เดียว
 สบกันเข้าเป็นโหรเจียว
 เหลือกให้เพรียวอ้ายหลานอาร์
 การสิ่งนั้นเป็นวิชา
 ให้เหลือกดาทุกคำกลิน
 ทำหน่วยดาให้สิ้นต้น
 ก้างปลาเหลือทิ้งเพรื่อไป
 ทุกบทกลอนให้ขึ้นใจ
 ดีทุกสิ่งอย่าทิ้งเสีย
 อย่าได้ออกนอกบ่อนเบี้ย
 การเงินเบี้ยนั้นไมไหร
 อย่าคิดเกรงผู้ใดใด
 เราไมไหรช่างหัวมัน
 วิชาการทุกสิ่งอัน
 เราสอนไว้ให้พาตัว
 "ซี่" กับ "ซ่า" เป็นของตัว
 ตัว "อปรีย์" ทั้งนั้นเอย.

